

Sbírka orientačního běhu ve fondu Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

Dušan Hrdý

Úvod

Orientační běh (OB) je sport, jehož podstatou je běh v převážně zalesněném neznámém terénu. Závodník musí v co nejkratším čase absolvovat trať, která je určena startem, kontrolami v předepsaném pořadí a cílem. K tomu mu napomáhá orientace pomocí buzoly a mapy, kterou vytvářejí speciálně školení kartografové z řad orientačních běžců. Mapy jsou zpracovány ve velmi podrobném měřítku. Jsou barevné, každá součást přírodního prostředí je zastoupena specifickou barvou. Sever na mapě musí odpovídat severu podle buzoly a tuto orientaci je třeba dodržovat během celého závodu. Odshora dolů procházejí mapou modré čáry, tzv. magnetické směrníky důležité pro práci s buzolou.

Start je označen trojúhelníkem, jednotlivé kontroly znázorňuje kolečko a cíl dvojitý kroužek. Kontroly jsou spojeny čarou a očíslovány. Tvoří je železné stojany ve tvaru písmene T, na kterých je zavěšen trojboký plátěný (oranžovobílý nebo červenobílý) „lampion“. Dříve si závodníci průchod kontrolním stanovištěm označovali do startovního průkazu tzv. kleštičkami, ale s nástupem elektroniky jim k tomu nyní slouží čip, který nosí připravený na některém z prstů (nejčastěji prsteníčku). Nedodržení pořadí a vynechání kontrol znamená diskvalifikaci.

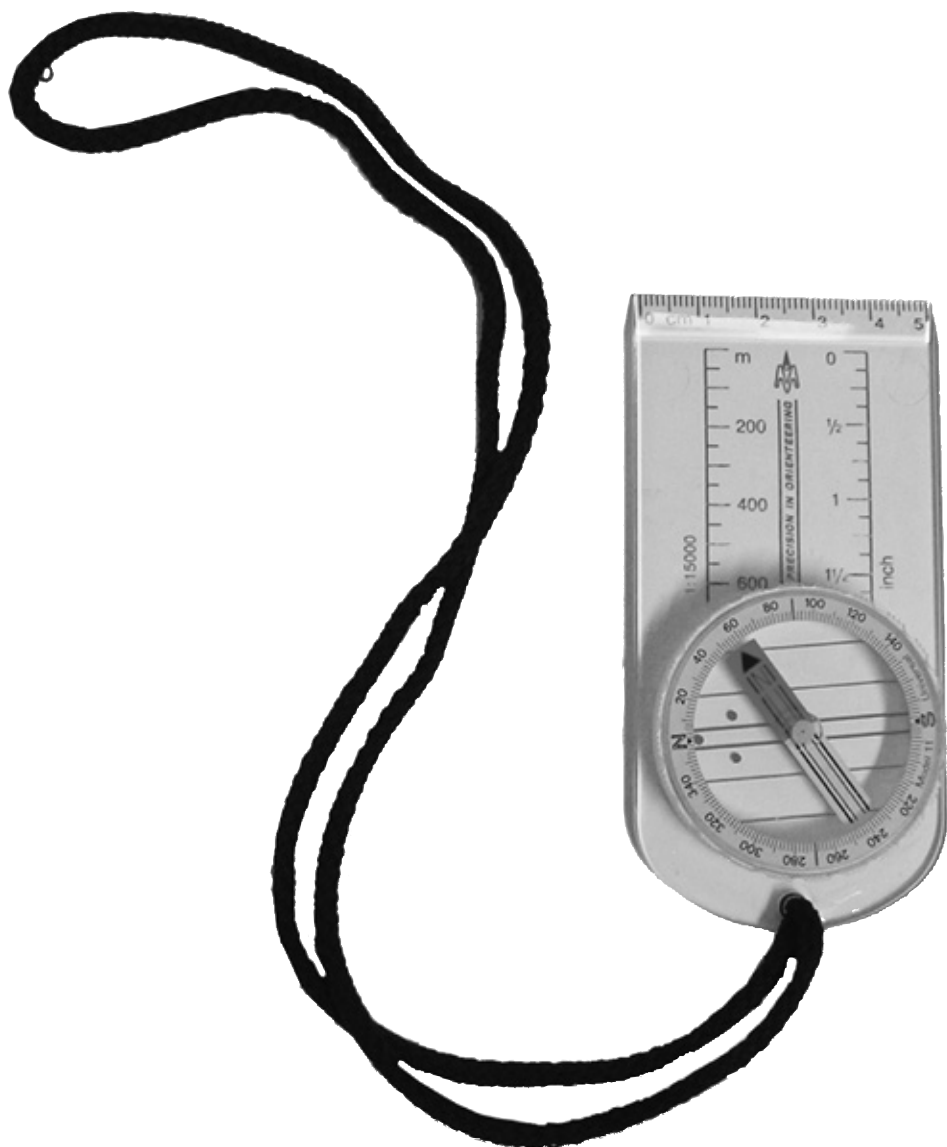
Na území Čech, Moravy a Slezska se každoročně koná několik set závodů OB – od oblastních žebříčků přes elitní soutěže až po Mistrovství ČR. Orientační běžci závodí v několika disciplínách v závislosti na délce trati a jiných specifickýchnostech. Podle délky tratí můžeme OB rozdělit na sprint, klasickou trať a dlouhou trať. Délky klasických tratí by měly být takové, aby čas vítězů v minutách odpovídal věkovým kategoriím mužů a žen. Při orientačních závodech jsou kategorie označeny podle pohlaví písmeny H (muži) a D (ženy), přičemž nejsou věkově omezeny, startují také veteráni. Dalším typem orientačního závodu je štafeta. Počet běžců v jednom týmu se pohybuje od tří do sedmi. Pro mistrovství světa je zapotřebí čtveřice.

Základy OB vznikly ve Skandinávii, kde jsou rozsáhlé komplexy lesů s řídkým osídlením. V nich je nutná orientace. Atletický klub Tjalve v Kristianii (Oslu) uspořádal první orientační závod 31. 10. 1897 kolem města Grottum. Podle něj se řídily další závody po celém světě. Ve Skandinávii se díky podmínkám a vhodnému zázemí tento druh sportu úspěšně rozvíjel. Ve Švédsku a Finsku vznikaly v první polovině 20. století zvláštní kluby a vytvářela se příslušná pravidla. V roce 1961 se stalo Československo zakládajícím členem IOF (Mezinárodní federace OB) a ve stejném roce se stal dr. Hlaváček, člen ústředí turistiky, členem předsednictva této nově vzniklé světové organizace.

Historie vzniku orientačního běhu v Československu

Bývalé Československo se díky Zlínu stalo kolébkou českého orientačního běhu. Tehdejší turisticko-lyžařský klub Sokola Svít Gottwaldov uspořádal na základě informací ze Švédska a inspirován přednáškou švédského lyžařského trenéra Bergforse první český orientační běh, který se zařadil mezi nejstarší závody světa. Lyžaři ze zlínského kraje v čele se Zdeňkem Němcem (inspirování, jak již bylo naznačeno, závody ve Švédsku) chtěli naučit členy svých oddílů lépe pracovat s mapou v terénu. Připravili první orientační závod v roce 1950 na Bunči v Chříbech.

Soutěžily tehdy tříčlenné hlídky s povinnou zátěží v batohu a na kontrolách musely řešit topografické úlohy. Závod se stal součástí Poháru města Zlína, který je v souvislosti s těmito běhy jedním z nejstarších na světě a jeho tradice se udržuje dosud. Navíc je zmíněný „Pohár“ skutečně nejstarším závodem jednotlivců. Je třeba podotknout, že švédská Tio Mila (v roce 1945) a finský Jukolan (v roce 1949) jsou sice známější a o pár let starší, ale to byly a jsou závody štafet – na rozdíl od Poháru města Zlína, který byl vždy brán a hodnocen jako soutěž jednotlivců, i když zpočátku závodily tříčlenné hlídky.

Obr. 1: Buzola "Moscow Compass" – typ 22 C Tourist 2007. Fotoarchiv COH. |

Obr. 2: Označení kontroly + systém SI – Sportident GER, Arnstad 1996. Fotoarchiv COH. |

Obr. 3: Označovací zařízení – kleště – domácí výroba: V. Novotný, Gottwaldov 1968. Fotoarchiv COH. |

Obr. 4: Čip SI Card 2008. Fotoarchiv MJVM. |

Zdeněk Němec (20. 8. 1920 až 18. 10. 1992) organizoval další závody na místní, krajské, celostátní i mezinárodní úrovni. Stal se prvním československým reprezentantem a prvním trenérem reprezentačních výběrů. Vytvořil pravidla pro první orientační závody v historii OB v ČR. Dobré výkony závodníků, trenérská práce i pořadatelské a funkcionářské zázemí v klubu způsobily, že se orientační běh odloučil od turistiky a 7. 12. 1966 vznikl samostatný oddíl orientačního sportu Tělovýchovné jednoty v Gottwaldově (TJG) jako první v republice. V 60. letech byli jeho svěřenci v kádru reprezentačního družstva. Zlínský oddíl OB v jeho počátcích tvořili: Pavel Mezihorák, Jindra Novotný, Jaroslav Lažnovský, Václav Vozobule, František Navrátil, Zdeněk Němec a další.

V druhé polovině 60. let byly mimo Gottwaldov oddíly OB v Praze, Brně, Novém Boru, Bratislavě, Luhačovicích, Vizovicích, Vsetíně a Kroměříži. Probíhaly další závody jako Velká cena Prahy, Ještědský pohár, Pohár SNP a Pohár Mieru Bratislava.

Postupně vznikaly další druhy orientačních sportů jako Lyžařský orientační běh (LOB), orientační závody na horských kolech (MTBO) a pro větší zpřístupnění a přiblížení veřejnosti také parkový (neboli městský) orientační běh.

Lyžařský orientační běh (LOB, mezinárodně Ski-O)

První závod na světě se uskutečnil v Norsku a uspořádal ho Ski klub Trondheim v roce 1899. Další závody probíhaly ve Švédsku a Finsku počátkem 20. století a jejich tratě byly dlouhé i několik stovek kilometrů. První LOB v Československu uspořádal

v roce 1952 oddíl Sokola Svít Gottwaldov ve Vsetínských vrších. V roce 1963 byla ustavena komise Ski-O při IOF a v letech 1965–1967 působil v této komisi jako člen korespondent Zdeněk Němec.

Úspěchy Hany Hančíkové, členky SKOB Zlín, reprezentantky v LOB a MTBO

V roce 2008 získala dvě zlata a jedno stříbro na juniorském Mistrovství světa v MTBO v Polsku a obhájila titul juniorské mistryně světa v LOB v Bulharsku. Úspěšná byla také ve štafetách, když v letech 2006 až 2009 získala tři stříbrné medaile při juniorských Mistrovstvích světa v LOB. V dospělé kategorii obdržela zlato a stříbro ze závodů evropského poháru v LOB, které se konaly v Rusku a Rakousku.

MTBO (Orientační závody na horských kolech)

Koncem 50. let 20. století začaly cykloorientační závody ve světě. U nás se tento orientační sport začal provozovat koncem 80. let v Brně, Novém Městě na Moravě, Jablonci nad Nisou a v OK (orientační klub) Jiskra Nový Bor. V roce 1995 bylo uspořádáno první mezinárodní Mistrovství ČR. Vznikaly speciálně upravené mapy pro MTBO. První závod MTBO se v ČR uskutečnil v roce 1990 v Novém Městě na Moravě pod názvem „Liga horských kol Vysočiny“. Na závěr roku 1993 byla disciplína MTBO oficiálně přijata do rodiny orientačních sportů. O rok později vznikla nová celostátní soutěž Český pohár MTBO a v roce 1996 bylo ustaveno oficiální reprezentační družstvo ČR.

Úspěchy Jiřího Hradila, člena SKOB Zlín, reprezentanta v MTBO

V roce 2006 získal štafetový bronz na evropském poháru juniorů v Polsku. V roce 2008 vybojoval bronzovou medaili na Mistrovství Evropy a stříbrnou medaili na Mistrovství světa, kterou získal také v roce 2009. V tomtéž roce obdržel v anketě nejlepší sportovec města Zlína cenu za 1. místo. Ziskem dvou stříbrných medailí na Mistrovství světa a zlata na Mistrovství Evropy uzavřel úspěšný rok 2011.

Úspěchy Michala Smoly reprezentanta v OB – člen SKOB Zlín

V roce 2000 vybojoval první zlatou juniorskou medaili pro SKOB Zlín. Na Akademických Mistrovstvích světa získal celkem tři zlaté a jednu stříbrnou medaili. Největšího úspěchu dosáhl v roce 2008, kdy si z Mistrovství světa přivezl stříbrnou medaili.

Parkový (neboli městský) orientační běh

Pro větší zpřístupnění a přiblížení veřejnosti byl ustaven v 90. letech 20. století parkový (neboli městský) orientační běh. Podobné závody přibližující OB veřejnosti byly již dříve. Od roku 1973 probíhala akce „Buď fit“ a v roce 1983 byl uspořádán první ročník „Kufrování s Dominem“.

Vznikla samostatná organizace PWT – Park World Tour. Jsou to parkové závody po celém světě za účelem propagace OB. V roce 1995 se uskutečnila světová premiéra v této disciplíně v Praze na Petříně.

Trail-o (orientační závody vozíčkářů)

Trail-o je orientační disciplína zaměřená na čtení a správnou interpretaci mapy.

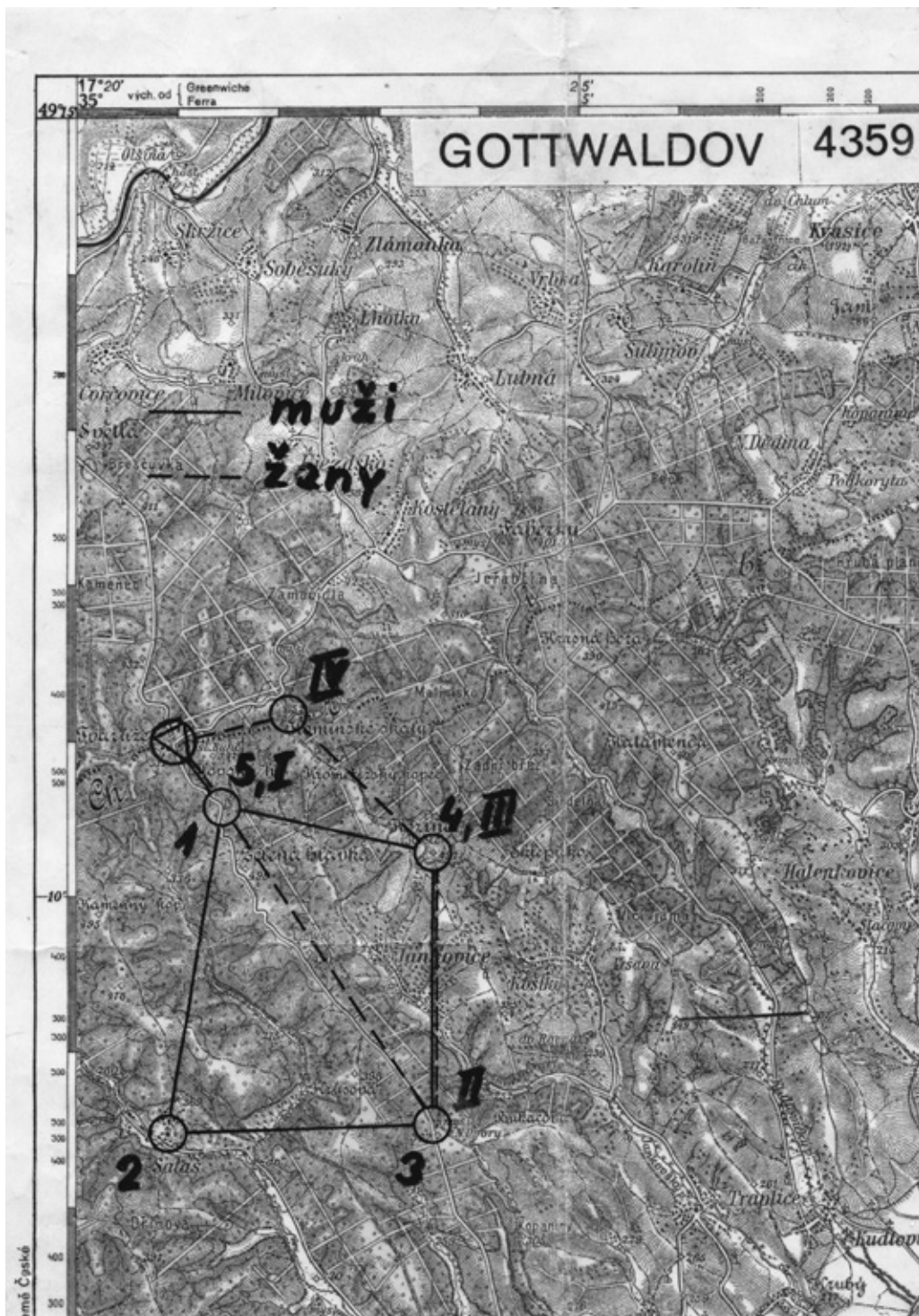
Závodník dostává mapu s vyznačenou závodní tratí. Každé kontrole odpovídá v terénu shluk až šesti lampionů a závodník musí z mapy rozpoznat, který z lampionů odpovídá popisu kontroly a poloze středu kolečka. Pro řešení přitom používá stejné orientační metody jako orientační běžci. Nesmí vstupovat do terénu a zůstává pouze na cestě – odtud pochází mezinárodní název „trail-o“, ale ve Skandinávii, kde má tato disciplína dlouholetou tradici, se používá název „pre-o“, tedy „přesná“ orientace. Orientačních závodů se mohou účastnit i lidé s omezenou hybností. Při závodech je povolen mechanický i elektrický vozík, berle i možnost asistence. Rychlost není součástí soutěže. Většina soutěží je přístupná handicapovaným i lidem bez handicapu. Podrobnější informace o tomto druhu orientačního sportu můžete nalézt na internetových stránkách <http://www.trailo.cz/>. Mistrovství Evropy se organizuje každý sudý rok od r. 1994 a první Mistrovství světa v Trail-o se konalo r. 1999. V České republice se první pokusy o trail-o konaly v září 2005 (v Praze a ve Vrchlabí), vlastní závody začaly v roce 2006, od roku 2009 se konají pravidelné dlouhodobé soutěže Pohár a Ranking. V roce 1992 se uskutečnilo ve Zlíně první republikové Mistrovství ČR Trail-o.

Nejrozšířenějším z orientačních sportů je orientační běh, kde je v roce 2017 registrováno v ČR přes 10 500 závodníků a kolem 218 klubů. Kromě Švédska, Norska, Finska a Dánska patří do širší světové špičky i reprezentace Švýcarska, Francie a České republiky. Tak jak se fotbalisté nebo hokejisté sdružují do svazů, tak i orientační běžci, přesněji závodníci orientačních sportů, mají svůj svaz. V roce 1968 vznikl samostatný svaz pro orientační sport (posléze nazvaný orientační běh). O rok později byl založen Český svaz OB (ČSOB) a ještě ve stejném roce Československá federace OB. V Československu bylo registrováno 3 692 orientačních běžců ve 123 oddílech.

V roce 1970 byla federace přejmenovaná na Československý svaz OB. V současnosti sdružuje závodníky České republiky Český svaz orientačních sportů (ČSOS), konkrétně Sekce orientačního běhu. Současný svaz byl vytvořen v roce 2010.

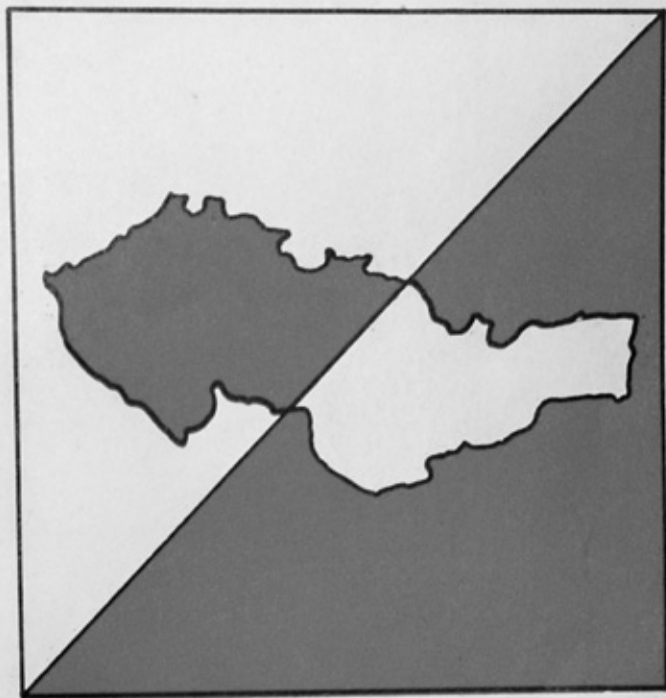
Se Zlínem a jeho blízkým okolím, kde v rámci Československa vznikl a rozšířil se orientační sport, je spojeno několik prvenství. V roce 1953 TJ Gottwaldov zorganizovala první noční orientační závod na Tesáku v Hostýnských vrších. Ve stejném roce se uskutečnil první orientační běh jednotlivců. V roce 1961 bylo ustaveno první zlínské reprezentační družstvo. Trenérem byl Zdeněk Němec a mezi závodníky byli Alois Lázníčka a Jindra Novotný. V roce 1963 uspořádal oddíl TJ Gottwaldov první orientační maratón. Ještě se konalo dalších 6 ročníků, potom tento závod nahradila dlouhá trať. V roce 1966 byly pro orientační běžce vyráběny ve Svitě Gottwaldov první gumotextilní „orientky“. Při závodech Poháru města Zlína (tehdejšího Gottwaldova) v roce 1971 byl pro výpočet výsledků poprvé v Československu použit počítač. První výstava OB v Československu byla uspořádána ve škole v Mysločovicích v roce 1983. První mapou pro OB v Československu zpracovanou počítačovou technologií byla v roce 1992 mapa Zlínské paseky.

Československo a Česká republika uspořádaly řadu významných závodů v orientačním běhu a evropské či světové poháry v různých druzích orientačních sportů. Mezi ty nejvýznamnější určitě patří Mistrovství světa v OB v roce 1972 ve Starých Splavech, v roce 1991 v Mariánských Lázních a v roce 2008 v Olomouci. V Praze se v roce 1982 konalo Akademické Mistrovství světa.

Obr. 5: Mapa orientačního závodu na Bunči v Chřibech v roce 1950. Fotoarchiv COH. |

30 LET OB

1950 - 1980

Obr. 6: Ročenka 30 let OB v Československu. Fotoarchiv COH. |

O orientačních sportech se můžeme dočíst v různých publikacích a časopisech, které jsou součástí sbírky Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. První oficiální zmínka o orientačních závodech byla v roce 1952 v časopise „Turistika a horolezectví“. Důležitou je i první odborná příručka „Trénink orientačních hlídek“ z roku 1955, významné jsou též publikace připomínající 30 a 50 let orientačního běhu v naší republice. Známy byl v letech 1977–2016 pravidelně vydávaný časopis Orientační běh. Před ním existovalo několik různě kvalitních Zpravodajů vydávaných na úrovni oddílu. Jedním z prvních byl „Větrník“. Byl to zpravodaj OB TJ Gottwaldov a vycházel jako občasník v letech 1966–1968 v celkovém množství 22 čísel. V letech 1977–1989 začal vycházet časopis Orientační běh, jehož redaktorem byl Břetislav Koč a vydavatelem byl ČÚV ČSTV. Každý rok vyšla 4 čísla a celkem to bylo 52 čísel. V „mezidobí“, kdy se nenašel redaktor, byl časopis nahrazen Zpravodajem OB. Redaktorem byl Ota Gavenda. Zpravodaj vycházel v období let 1987–1992 v množství cca 40 čísel. Tiskl se v tiskárně Třineckých železáren. Dalšími redaktory časopisu v 90. letech 20. století byli Petr Hranička (1993–1997) a Kamil Arnošt (1998–2000). V novém tisíciletí byl obsah časopisu kvalitnější a objevovaly se v něm i nové rubriky. V letech 2012–2016 se na jeho výrobě podílela tiskárna Žaket Praha. Od roku 2017 nahradil časopis elektronický Newsletter a opět ho připravují ČSOS a Žaket Praha.

Vznik sbírky

Zlíňští orientační běžci začali již v 70. letech minulého století „mapovat“ vývoj českého OB. Vznikl tak archiv tohoto sportu, jehož základ tvoří dokumentace nejstaršího OB Poháru města Zlína. Zdeněk Němec shromažďoval dokumenty i k dalším závodům konaným na území Československa a dále po celém světě. K těmto písemnostem se připojily i trojrozměrné materiály v podobě pohárů, medailí, obuvi a textilií. V roce 1984 byla podepsaná dohoda mezi Českým svazem OB a zlínským Muzeem jihovýchodní Moravy o spolupráci. Vzniklo Centrum historie OB jako první instituce na světě, zabývající se téměř profesionálně historií OB. Tato sbírka vytvořila základ Centra historie orientačního běhu (dále jen COH), které vzniklo v roce 1984 jako součást Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně (tenkrát Gottwaldově). O jeho vývoj se zasloužil tehdejší ředitel muzea Ing. Petr Starosta a především předseda COH Ing. Jan Žemlík. K jeho vzniku dále pomohli Břetislav Koč a Zdeněk Němec. Mezi hlavní důvody proč toto centrum vzniklo ve Zlíně, lze jistě zařadit: 1) oddíl turistů uspořádal v roce 1950 první český OB „Pohár města Zlína“, 2) ve Zlíně je nejstarší klub OB v ČR – SKOB Zlín, který byl založen v roce 1966 jako oddíl OB TJ Gottwaldov – pokračovatel původního turisticko-lyžařského oddílu.

V roce 1999 se „Centrum“ proměnilo v občanské sdružení, které spolupracovalo s Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Sportovním klubem orientačního běhu Zlín na rozšiřování sbírky. K upevnění tohoto svazku a rozšíření sbírky přispěly smlouvy mezi muzeem, Svazem orientačního běhu (Svazem orientačních sportů České republiky) a COH ve Zlíně v letech 1984, 1997 a 2011. Občanské sdružení COH v současnosti neexistuje, je vymazáno z Obchodního rejstříku. Značka COH ale nadále existuje a její činnost naplňuje Ing. Jan Žemlík, který je nyní zařazen do struktur ČSOS přímo pod sekretáře svazu Ing. Jiřího Šubrtu. Spolupracuje se svazem na průběžném doplňování sbírky na základě smlouvy z roku 2016.

Fond se rozrostl v současné době na více než 11 000 položek. Žádná jiná sbírka mapující v takovém rozsahu historii tohoto zajímavého sportu na světě není. Dokumentuje vývoj orientačního běhu od jeho počátků na území České republiky a důležité události a mezníky jeho vývoje ve světě. Zahrnuje sbírkové předměty od počátku 50. let 20. století do současnosti.

Sbírkový fond je tvořen 14 soubory, které pokrývají širokou oblast orientační problematiky.

1) **Mistrovství a Přebory**

ČSR, ČSSR, ČSFR, ČR; hlídky, jednotlivci, štafety, klasická trať, krátká trať, sprint, dlouhá trať, družstva; disciplíny: OB, lyžařský LOB, noční NOB. Platí i pro republiky ČSR a SSR.

Celostátní Olympiády dětí a mládeže – letní, zimní – včetně OB.

2) **Světové OB**

EOC (Mistrovství Evropy) – 1962 – první EOC – Norsko, Loten, WOC (Mistrovství světa) – 1966 – první WOC – Finsko, Fiskars, JWOC (Juniorské Mistrovství světa), UWOC (Akademické Mistrovství světa), EYOC (Mistrovství Evropy dorostu), WMOC (Veteránské Mistrovství světa), WC (Světový pohár), obdobně pro Ski-O neboli LOB (lyžařský orientační běh), CISM (Mistrovství světa vojáků světové i regionální), PWT (parkový neboli městský OB) a ostatní světové OB.

3) **Vícedenní OB**

Vícedenní OB – 3 dny, 5 dnů, 10 dnů OB, 2 dny LOB, ostatní vícedenní – především ČR.

4) **Kartografie**

Vývoj map, sborníky map, mapové zajímavosti, mapové klíče, archiv map ČSOS.

5) **IOF**

Kongresy, předsednictvo, akce IOF (mimo závody), časopisy IOF, ostatní IOF.

6) **Historie**

OB prvotiny (první závody jednotlivých OB), historické OB, spartakiádní OB, IOL-PM (Pohár veletržních měst), Družba (Mistrovství socialistických zemí) apod.

7) **Literatura**

O-literatura, oddílové ročenky, metodika, pravidla OB, časopisy.

8) **Suvenýry**

O-filatelie (známky, poštovní obálky, pohlednice), vlajky, odznaky, ceny (medaile, poháry) plakáty, ostatní (suvenýry, skleničky, upomínkové předměty) atd.

9) **Výzbroj + Výstroj**

Oblečení, obutí, buzoly, mapníky, technické pomůcky (ražení, lyže apod.), startovní čísla.

10) **Pohár města Zlína**

Kompletní dokumentace jednoho z nejstaršího OB na světě – ke každému ročníku je vytvořena samostatná složka.

11) **OB pro všechny**

Kufrování s Dominem, Liga mládeže, V máji s mapou (Zlín), OB Nové svobody (Ostrava), Olympiády škol – místní, krajské, republikové + náborové soutěže.

12) **Dokumenty**

ČSOB, ČSOS, reprezentace, anketa „O-běžec roku“, funkcionáři, svazové materiály, vítězové dlouhodobých soutěží + realizované výstavy – scénáře.

13) Trail-o

OB pro vozičkáře.

Trail-o na národní i mezinárodní úrovni, historie v ČR a další.

14) MTBO

Orientační závody na horských kolech – soutěže MTBO v ČR i ve světě, CZE historie MTBO a další.

Mezi zajímavosti ve sbírce lze jistě zařadit startovní číslo z prvního ME v roce 1962 v norském Løten, všechny doposud vydané poštovní známky s orientační tematikou a původní dres Zdeňka Lenharta, ve kterém si doběhl pro první českou medaili z MS 1970 v NDR, mapa prvního OB na světě – Norsko (kopie), první pokusy norských mapařů z poválečných let, kdy se v Norsku začaly tvořit první mapy pro OB, jubilejní „30-ti ročenka“ o orientačním běhu – první ucelené zpracování historie tohoto sportu.

Dnes je v depozitáři zlínského muzea uloženo více než 11 000 položek. Jejich doplněním je pomocný fond ke sbírce, který tvoří CD a DVD, na nichž jsou záběry ze závodů MS a ME, republikových mistrovství, Světových her a dalších závodů orientačních sportů. Na více než 1 200 fotokartách jsou snímky ze závodů (Mistrovství světa a Evropy, Pohár města Zlína a dalších), z výstav, kongresů IOF, snímky reprezentantů a dalších závodníků. Tyto sbírky jsou průběžně doplňovány a aktualizovány.

Přiblížit orientační běh dětem a mládeži mají takzvané olympiády škol. Ve Zlíně (dříve v Gottwaldově) už od roku 1965 proběhlo několik stovek akcí pro orientační žactvo a veřejnost. Zlíňští bývalí i současní závodníci a světoví medailisté z orientačních závodů začínali v těchto soutěžích. Jako příklad lze uvést Evu Pekárkovou, Josefa a Dagmar Podmolíkovy, Michala Smolu – medailistu světových soutěží OB, Jiřího Hradila – medailistu MTBO. V roce 1963 člen orientačního klubu Pavel Mezihorák zavedl systematický trénink a rozběhla se práce s mládeží. Alois Lázníčka pracuje s mládeží od roku 1969.

V roce 1965 proběhl první ročník Poháru gottwaldovských škol. Byl to jednorázový závod, jehož pořadatelem bylo gottwaldovské gymnázium ve spolupráci se Stanicí mladých turistů ODPM Gottwaldov a s oddílem OB Gottwaldov. O rok později vznikla Okresní liga mládeže v OB, která byla pravidelnou vícekolovou soutěží. Pořadatelé byli ODPM Gottwaldov, Svaz OB OV ČSTV, TJ Gottwaldov, Luhačovice a Slušovice. Poslední ročník této pravidelné soutěže pro mládež proběhl v roce 1990. Olympiáda zlínských škol (dále jen OZŠ) v orientačním běhu navazuje na dřívější aktivity zlínských orientačních běžců. Dnešní SKOB Zlín organizuje OZŠ dlouhodobě ve spolupráci s odborem kultury a tělovýchovy zlínského Magistrátu. První ročník se uskutečnil ve školním roce 2003–2004. Dvě kola jsou podzimní (září, říjen) a další dvě kola probíhají na jaře (duben, květen). Na to navazují krajská kola a celostátní finále. Základní soutěže jsou orientačně nenáročné, vhodné pro školní mládež v okolí zlínských škol a přilehlém lesnatém terénu. Krajská a celostátní kola jsou náročnější, to už je dnešní běžný orientační běh. Blíží informace o závodech a přihláška jsou vždy včas k dispozici na stránkách SKOB Zlín (www.skob-zlin.cz), tam můžete nalézt i výsledky.

Aktivními spolupořadateli jsou základní školy. Výběr prostorů pro jednotlivá kola je dán především vhodným terénem, který tvoří běžná zástavba či zalesněné přilehlé terény.

V minulých letech také probíhaly akce pro širokou orientační veřejnost, například známá gottwaldovská orientační akce „V máji s mapou“ (20 ročníků), „Kufrování s Dominem“ (celostátně organizovaná akce, 10 ročníků) a další. Kufrování je slangový výraz pro bloudění a Domino je rozhlasový klub dětí. Spojením těchto dvou výrazů a spoluprací Svazu OB s Československým rozhlasem vznikla v roce 1982 orientační soutěž pro všechny. Každoročně, v době vánočních prázdnin, pořádaly jednotlivé kluby OB na mnoha místech jednoduché soutěže, kterých se zúčastnilo několik desítek tisíc mladých i starších závodníků. Nejvyšší účast byla v roce 1988, kdy na 236 místech prošlo startem 63 560 účastníků. Město s největším počtem startujících bylo každoročně vyhodnocováno. Tato akce přispěla k propagaci orientačního běhu.

Další možnosti, jak zpřístupnit orientační běh veřejnosti, jsou tzv. „Pevné kontroly pro orientační běh“. Jedná se o praktickou pomůcku pro základní výcvik a znalosti orientace v terénu, o pochopení principů práce s mapou (bez buzoly). Tato metodika je obecně známá, běžně využívaná v zahraničí (např. ve Skandinávii). Kdysi byly tréninkové tratě s pevnými kontrolami využívány i v Gottwaldově (dnešním Zlíně), neujaly se však. V současnosti je tato metodika v rámci rozvoje tohoto moderního sportu podporována i ze strany Českého svazu orientačních sportů. Existuje Komise rozvoje orientačního běhu. Její podpora kromě přípravy metodických materiálů spočívá i v bezplatném zpracování a vytištění potřebných map. Pak je nutná spolupráce s místním oddílem, např. se Sportovním klubem orientačního běhu (SKOB) ve Zlíně.

Prezentace sbírk

Využití sbírek je široké. Od dokumentační činnosti přes studium materiálů pro publikační účely až po pořádání výstav při významných závodech. Ve sbírce se objevují seminární, diplomové a bakalářské práce studentů z historie orientačního běhu (např. „Vývoj průchodnosti kontrolními stanovišti“, „Antropometrický průzkum nohou orientačních běžců, výroba orientační obuvi“, „OB pro zdravotně postižené“).

Prezentace sbírky orientačního běhu byla realizována i formou příležitostných výstav a expozic.

Výstavy (příklad výstav)

1975 – u příležitosti třidenního „Spartakiádního srazu OB – Gottwaldov 1975“

1983 – „3 dny OB Gottwaldov 83“ – přizemí školy v Mysločovicích, spolupráce s pracovníky MJVM

WOC 1991 – TCH, Mariánské Lázně

Historie WOC
1962–1989 – 20 panelů

Finále WC 1994 – CZE, Jičín

Historie WC – výstava zaměřena na jednotlivé ročníky WC.

WOC 1995 – GER, Detmold

Orientierung in Deutschland
30 panelů COH + 30 panelů GER

WC Ski 1997 – TCH, Nové Město na Moravě Historie Ski O – 10 panelů

BOTAS Cup 2002 – CZE, Svratka

Finále WC 2002 – CZE, Brno

M ČR DT 2003 – Zlín, Bzenec

Pro EYOC 2005 – CZE, Šumperk byla připravena výstava z historie dorosteneckých evropských mistrovství a něco málo o historii OB na Šumpersku.

Výstava „Orientky“ ze Zlína 1962–2012, 50 let zlínské orientační obuvi, byla umístěná v obuvnickém muzeu, které bylo jednou z částí Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, a to v termínu 4. 5. – 31. 8. 2012 ve dvou nástěnných vitrínách. Byla věnována padesátiletému výročí výroby orientační obuvi ve zlínském regionu. Představovala jednotlivé typy orientační obuvi, které se vyráběly od roku 1962 až do roku 2010. Nejdřív se začala vyrábět (technologíí „zavalovaná“) gumotextilní bota se špunťíky do terénu. Další byla „Orientka lisovaná“, která se později obje-

Obr. 7: Výstava „Orientky“ ze Zlína 1962–2012. Fotoarchiv MJVM. |

vila na trhu pod názvem „Tempo“. Dalšími byly v roce 1978 „Orientka Azimut“ a „Orientka Dynar“, která byla později vyráběna jako „Vavrys – Orienteering“. Firma Vavrys Luhačovice, jejímž majitelem je Petr Vavrys, začala v roce 1998 po dohodě s Ing. Lázníčkou realizovat moderní orientační boty pod značkou „Laser“. Pak přišla velká inovace – obuv „Sharp“ z roku 2004. Posledním modelem je kotníčková obuv „Crusier“ vyráběná od roku 2010. Její součástí je zpevněný kotník a podešev s hřeby. „Cruiser“ již odpovídá moderním požadavkům na OB. Úspěšná orientační obuv se prodává nejen u nás, ale i v Maďarsku, Polsku, Švýcarsku a dalších zemích. Výstava byla doplněna dalšími předměty ze sbírky orientačního běhu (medaile, poháry, buzoly a textil).

Historii orientačního běhu v České republice, která trvá už 65 let, přiblížila též výstava Orientační běh – moderní sport 21. století.

Místem jejího konání byla od února do konce května 2015 galerie RIM v Otrokovicích. Vernisáž proběhla za přítomnosti asistentky generálního sekretáře IOF Anne Jacobson. Byly zde exponáty představující a mapující historii orientačního běhu na území České republiky s přihlédnutím k současnosti: medaile, poháry, obuv, dresy, panely a bannery. Šlo o výstavu Ing. Jana Žemlíka, předsedy Centra historie orientačního běhu ve Zlíně.

Výstava Adrenalin s mapou a buzolou se uskutečnila od 3. března 2016 do 15. května 2016 v prvním podlaží Bařova institutu ve výstavních sálech Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Byla uspořádána k 50. výročí založení samostatného zlínského klubu orientačního běhu a připomínala jeho vývoj, významné představitele

Obr. 8: Výstava Orientační běh – moderní sport 21. století. Fotoarchiv MJVM. |

a jejich úspěchy. Ve vitrínách si návštěvníci mohli prohlédnout řadu trojrozměrných exponátů (medaile a poháry, obuv, textil nebo také buzoly a mapy, které sportovci při orientačním běhu používali či doposud používají). Na osmi panelech časové osy a také dalších panelech byl zachycen vývoj orientačního běhu v tehdejší Československu i v současné České republice od 50. let 20. století až po současnost. Byly představeny úspěchy reprezentantů zlínského orientačního klubu a napsány informace o jednom z nejstarších závodů orientačního běhu – o Poháru městu Zlína, který se koná už od roku 1950, a dalších orientačních závodech: Mistrovství republiky, Mistrovství Evropy a Mistrovství světa. Součástí expozice byla i projekce s vyprávěním Zdeňka Němce – zakladatele orientačního běhu v Československu. Zajímavostí bylo představení jednoho z druhů orientačních sportů – lyžařského orientačního běhu. V této sekci si návštěvník mohl prohlédnout lyže s hůlkami a další předměty, které k tomuto sportu patří. Zaznamenány zde byly i úspěchy sportovců. Ve výstavě nechyběly ani interaktivní prvky. Návštěvníky čekala orientační cesta s pěti úkoly, na každém úkolu si mohli lidé procvaknout kartičku. Pro malé děti byla připravena orientační hra nebo orientační pexeso. Speciálním prvkem byla fotoorientační hra – procházka Svitovským areálem s vyhledáváním míst, která jsou vyznačená na mapě, a doplnění písmen, která k těmto místům patří, do křížovky. Mapu s fototabulkou rozdávaly případným zájemcům na výstavě průvodkyně. Výstava měla i další doprovodné expozice, které měly za cíl nalákat návštěvníky. V Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně byly po celý duben prezentovány ve vitríně publikace a časopisy ze sbírky orientačního běhu. V dubnu a květnu 2016 byly v Obchodním centru v Malenovicích vystaveny ve dvou vitrínách některé předměty ze sbírky orientačního běhu a prezentovány informace o sbírce vč. plakátů ze závodů OB na panelových plochách.

Expozice

Expozice „OB – sport pro všechny generace“ byla od roku 1991 do roku 2009 umístěna ve zlínském Muzeu jihovýchodní Moravy, a to na hradě v Malenovicích a na Ploštině. Jejím vylepšením se staly moderní grafické bannery pod názvem „Orientační běh v České republice“, které byly vytvořeny na požadavek Organizačního výboru pro WOC 2008 uspořádaného v Olomouci. Inovovaná expozice byla věnovaná historii tohoto sportu v Československu a České republice od roku 1950 do roku 2008. Veřejnost si ji mohla prohlédnout od července do listopadu 2008 na různých místech naší republiky (např. v Olomouci, Prostějově, Zlíně a Praze).

Na podzim 2009 byl soubor banerů COH věnovaný historii českého OB prezentován ve Vrbně pod Pradědem jako součást fotovýstavy Lubomíra Tomečka (3 týdny). V prosinci 2009 byl obdobný soubor vystaven na zlínské radnici po dobu jednoho měsíce. Pro tuto akci byl připraven další tematický banner – klub SKOB Zlín. V roce 2010 byly bannery prezentovány při M ČR 2010 sprint ve Zlíně v bývalém areálu Svít a při následném dvojzávodě Českého poháru nedaleko Zlína v Držkové. V roce 2011 byly připraveny další dva bannery COH, které byly prezentovány při EYOC 2011 v Jindřichově Hradci a banner pro další český klub OB – Magnus Orienteering. Celkový počet je tedy 14 bannerů, které dokumentují celou historii českého OB.

Významné přírůstky do sbírky

V roce 2004 připravilo COH pro 55. ročník Poháru města Zlína kompletní CD, kde jsou prezentováni všichni startující (úplné výsledky všech ročníků), sumární tabulky vítězů Poháru města Zlína, výběr z dochovaných fotografií, používaných starších map a dalších zajímavostí. Zde lze dokumentovat vývoj tohoto sportu v ČR od roku 1950.

V rámci M ČR 2000 – Zlín, Rusava proběhly oslavy 50. výročí OB v České republice. COH tehdy představilo publikaci „50 let OB v ČR 1950–2000“. Byla to čtvrtá publikace z její produkce o historii českého OB.

Předseda COH Jan Žemlík absolvoval v červenci 2011 cestu do Norska. Podnikl zde návštěvu s prohlídkou a pořídil fotodokumentaci míst významných z hlediska historie a vývoje OB v Norsku. Zachytil vzpomínky a komentáře žijících pamětníků. Získané předměty se staly součástí sbírky a poznatků z cesty využil Jan Žemlík k publikaci v domácích i zahraničních časopisech zaměřených na orientační sport. Navíc obohatily také jeho přednáškovou činnost pro potřebu MJVM ve Zlíně. Prošel si původní tratě prvního závodu orientačního běhu v roce 1897 v prostoru Grottum a Løten – místo prvního ME. Navštívil firmu EMIT Oslo, výrobce označovacího zařízení pro závodníky v terénu, získal do sbírky jejich technické a propagační materiály. Do fondu přibylo také několik starších norských a švédských publikací.

Při rozhovorech s pamětníky zjistil, že mají lokálně svou orientační historii v uvedených oblastech docela dobře dokumentovanou, uloženou doma nebo vy-

Obr. 9: Výstava Adrenalin s mapou a buzolou. Fotoarchiv MJVM. |

stavenou ve svých klubových střediscích. To vše jsou ale jen místní aktivity jednotlivců. Sbírka v takovém rozsahu, jako je ve zlínském muzeu, nikde v Norsku není, a ani netuší, jestli vůbec jinde ve světě existuje.

Jednou z posledních zajímavostí bylo v květnu 2013 předání 2. řady archivu orientačních map ČSOS ve spolupráci se správcem archivu map Mgr. Lenhartem. Součástí jsou české O-mapy, kde je v současnosti evidováno přes 7000 titulů. Je to komplexní archiv české orientační kartografie.

Zajímavosti o orientačním běhu a o ostatních orientačních sportech naleznou zájemci na internetových stránkách: www.orientacnibeh.cz a www.lpu.cz/beda/. V březnu 2017 byly spuštěny webové stránky zacitorientak.cz, jejichž smyslem je soustředění veškerých informací pro začátečníky v orientačním běhu. Každý má možnost využít na těchto stránkách některou z výukových map, seznámit se s areálem pevných kontrol, nebo si může vybrat oficiální závod v okolí.

Tímto bych chtěl poděkovat za cenné rady a připomínky při tvorbě tohoto článku Ing. Petru Starostovi.

Zkratky:

MJVM – Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně

COH – Centrum historie orientačního běhu ve Zlíně

OB – orientační běh

LOB – lyžařský orientační běh

MTBO – orientační závody na horských kolech

Trail-o – orientační závody pro tělesně postižené

NOB – noční orientační běh

WOC – Mistrovství světa v orientačním běhu

WC – Světový pohár

WC Ski – Světový pohár v lyžařském orientačním běhu

EOC – Mistrovství Evropy v orientačním běhu

ČSOS – Český svaz orientačních sportů

ČSOB – Český svaz orientačního běhu

ME – Mistrovství Evropy

MS – Mistrovství světa

M ČR – Mistrovství České republiky

NDR – Německá demokratická republika

GER – Německá spolková republika

SKOB – Sportovní klub orientačního běhu

IOF – Mezinárodní federace orientačního běhu

CZE – Česká republika

ČR – Česká republika

ČSSR – Československá socialistická republika

ČSR – Česká socialistická republika

SSR – Slovenská socialistická republika

ČSFR – Československá federativní republika

TCH – Československo
ODPM – Okresní dům pionýrů a mládeže
TJG – Tělovýchovné jednota v Gottwaldově

Literatura:

ČINČOVÁ, Y. 2011: *Sláva zlínského sportu*. Zlín.

ŽEMLÍK, J. 2000: *50 let orientačního běhu v ČR 1950–2000*. Zlín.

HNÍZDIL, J. – KIRCHNER, J. 2005: *Orientační sporty*. Praha.

KREJČÍ, L. 2010: *Historie SKOB Zlín. Ústí nad Labem*. Seminární práce, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta.

BESEDOVÁ, P. 2001: *Historie orientačního běhu*. Praha. Diplomová práce, Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu.

TERČÍK P. – ŽEMLÍK, J. 1996: *Ročenka – 30 let OB Zlín*. Zlín.

Internetové zdroje:

<http://www.trailo.cz/>

www.orientacnisporty.cz